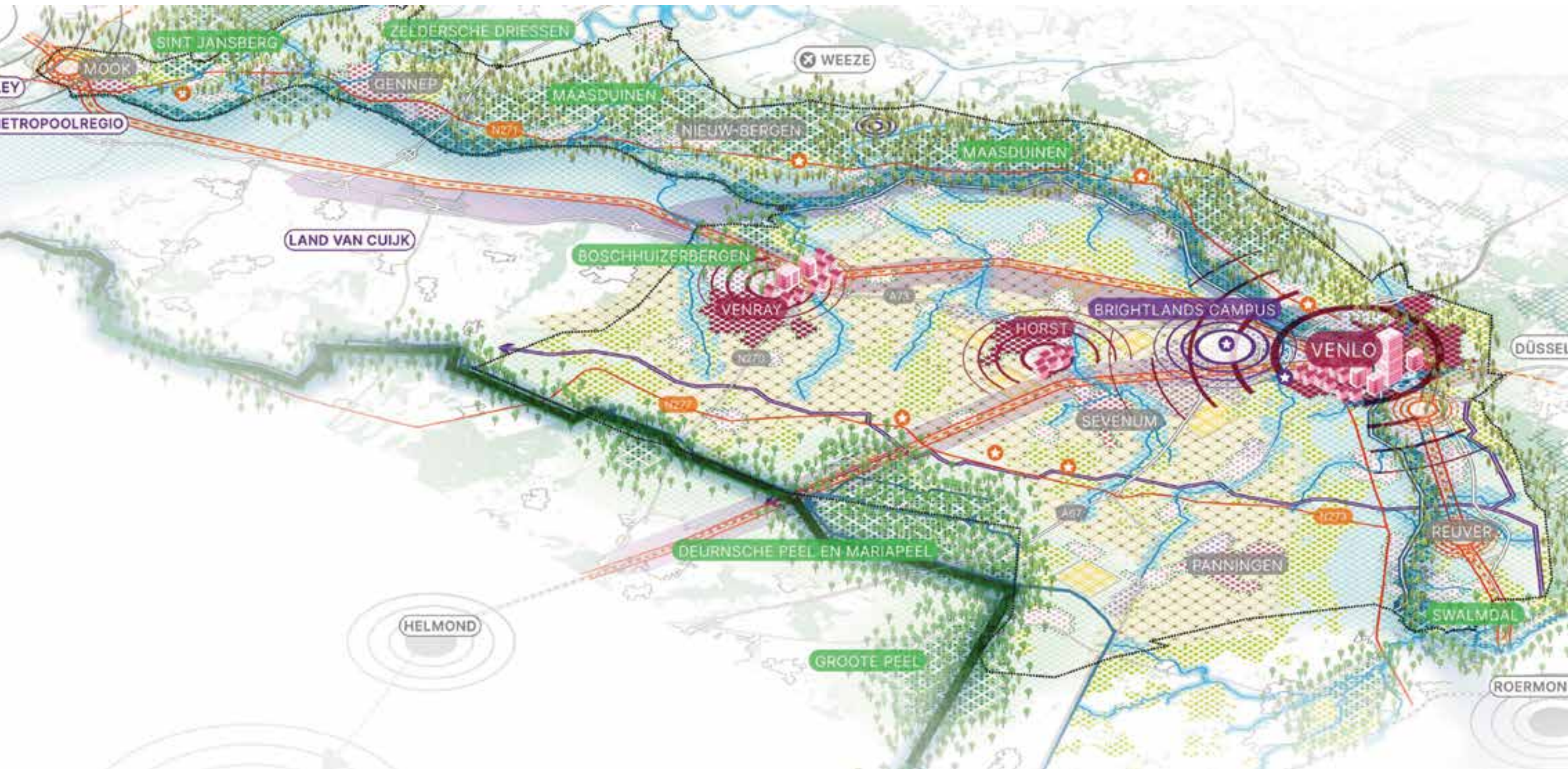

RUIMTEVOLK ontwierp een wenkend ontwikkelperspectief voor de regio Noord-Limburg. Het laat zien wat mogelijk is wanneer bodem en water sturend worden en de identiteit van de regio als vliegwiel gebruikt wordt om antwoord te geven op de maatschappelijke opgaven: passend bij de condities van de ondergrond en bij de geschiedenis en trots van de streek.

Veerkrachtig divers: Noord-Limburg 2050 / 2025

Urgentie en aanpak

Initiatiefnemer

De Regio Noord-Limburg was de initiatiefnemer. Dit is een samenwerking tussen een achttal regiogemeenten namelijk: de gemeenten Beesel, Bergen, Gennep, Horst aan de Maas, Mook en Middelaar, Peel en Maas, Venlo en Venray.

Aanleiding

Er lag een ontwerp-Provinciale Omgevingsvisie uit 2021 waar de drie regio's in Limburg – Noord, Midden en Zuid – zienswijzen op hebben ingediend. Daar kwam onder meer in terug dat de POVI meer richting en sturing zou moeten geven omtrent de afwegingen rond de veelheid aan ruimteclaims van alle maatschappelijke opgaven en ambities. In dit kader is toen besloten om de uitwerking op te pakken middels ontwerpend onderzoek.

Ontwerpend onderzoek

Er zijn een heleboel opgaven in deze de regio rondom water, bodem, verstedelijking, energie, mobiliteit maar ook het voorzieningenniveau dat in de kleinere kernen onder druk staat. Dit zijn stuk voor stuk systeemvraagstukken waar op regionale schaal de samenhang ontbreekt. Het ontwerpend onderzoek is bedoeld om een idee te krijgen bij de volgordeijkheid en de te maken keuzes.

Het ‘DNA’ van de regio was een expliciet vertrekpunt van het ontwerpend onderzoek en is benoemd in de opdrachtformulering als leidend principe. Dat is door RUIMTEVOLK opgepakt en ingevuld. De identiteit van het gebied is uitgewerkt in zowel de scenario's als in het uiteindelijk toekomstperspectief. Een uitgebreide analyse daarvan was onderdeel van de opdracht.

Doelstelling en maatschappelijke urgentie

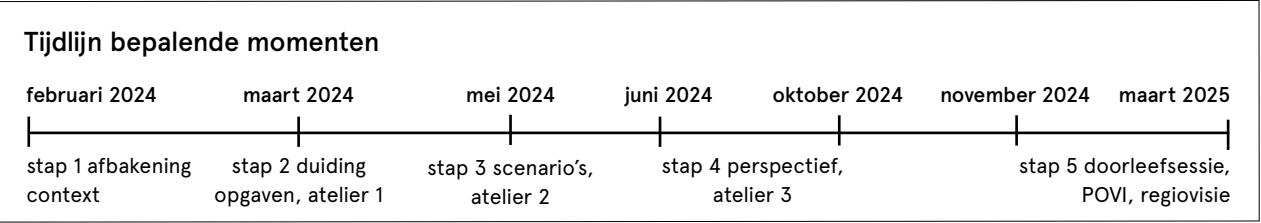
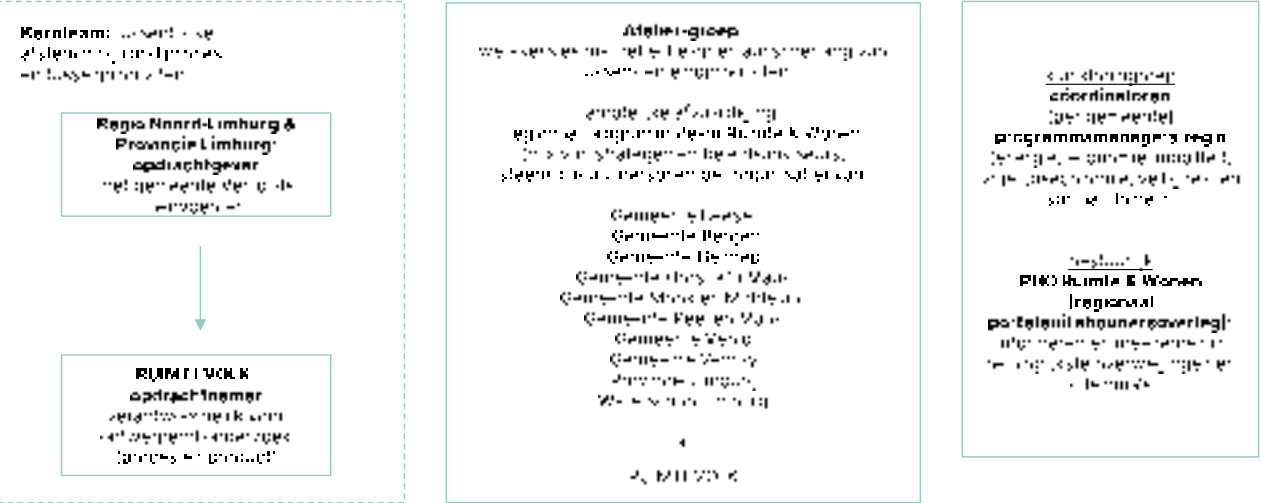
De doelstelling was om via ontwerpend onderzoek tot één toekomstperspectief voor Noord-Limburg te komen dat toegesneden is op de identiteit van het gebied en dat richting geeft aan de regionale ambitie om ruimtelijke en sociaaleconomische vraagstukken in goede verbinding en onderlinge samenhang aan te pakken. Naast het brede kader van de POVI benadrukte de Kamerbrief Water en Bodem sturend uit 2022 de urgentie. Ook werden de provincies toen gevraagd om ruimtelijke arrangementen op te stellen voor het Rijk. Juist in Noord-Limburg hadden veel landelijke thema's directe impact. Landbouw is hier diep verankerd in het landschap en de regionale economie. De stikstofkaarten veroorzaakten onrust, maar vooral de wateropgave toonde de spanning. De Peel, hoger gelegen, vraagt om natte omstandigheden om het hoogveen te behouden, terwijl de oorspronkelijke natte condities door menselijk ingrijpen sterk zijn veranderd. Daarnaast wordt in omliggende landbouwgebieden grondwater onttrokken voor beregening. Het water dat nodig is, is er feitelijk niet. Een gedeeld perspectief op hoe met deze tegenstrij-

dige claims om te gaan ontbrak. De maatschappelijke urgentie lag daarmee in het bieden van richting en handelingsperspectief. Tegelijkertijd klinkt vanuit de agrarische sector een duidelijke wens om af te stappen van generieke maatregelen. Het ontwerpend onderzoek weerspiegelde die behoefte door ruimte te bieden aan meerdere vormen van landbouw, elk met een eigen antwoord op de opgave, geworteld in bodem en ondergrond. **Ontwerperskaders** RUIMTEVOLK voerde een eerdere succesvolle pilot uit waarna besloten werd om een regionale doorvertaling te laten onderzoeken via een tender. De drie Limburgse regio's kozen elk voor een eigen ontwerpend onderzoek. RUIMTEVOLK kreeg de opdracht voor Noord- en Midden-Limburg; Zuid-Limburg werd onderzocht door PosadMaxwan. De resultaten zijn later samengebracht in de POVI. Dit was belangrijk voor met name de overgangsgebieden. De vraag is grotendeels uitgevoerd zoals de regio's vroegen. Door de eerdere pilot die al was doorlopen had de regio Noord Limburg relatief scherp wat de wensen waren: scenario's en een analyse specifiek op voorzieningenniveau en een verdieping voor het thema sociale veerkracht. **Rol van de ontwerper** Hoewel RUIMTEVOLK formeel in opdracht werkte, nam het bureau een onafhankelijke positie in. De ontwerpers opereerden als objectieve buitenstaander. In ateliers met regionale partijen bewaakten zij het uitzoomen en het benaderen van vraagstukken vanuit het grotere systeem, juist om te voorkomen dat sectorale of lokale belangen zouden domineren. Daarnaast vervulden de ontwerpers een aanjagende en verbindende rol. Met kennis en verbeelding hielden zij het gesprek gaande en brachten zij aan het einde de uiteenlopende perspectieven weer samen in een samenhangend kader. **Financiering** Het budget werd voor de helft gefinancierd door de Provincie Limburg en voor de andere helft door de acht regiogemeenten via de Regionale Investeringsagenda. De opdrachtomvang was € 50.000,-. RUIMTEVOLK heeft nog een kleine meerwerksom gekregen omdat er ongeveer 25% meer aan uren werd besteed. Dat kwam deels door personeelsverschuivingen, maar dat dergelijke onderzoeken op dit schaalniveau veel werk kosten, is evident. Gezien de grote waarde die RUIMTEVOLK zag in dit ontwerpend onderzoek voor de toekomstige ontwikkeling van Noord-Limburg, was dit een investering die het bureau bereid was te doen.

Werktraject

In het offertetraject is er door RUIMTEVOLK een planning en werkvorm – ateliers – voorgesteld, rekening houdend met de (bestuurlijke) overlegmomenten. Er is begonnen met een analyse naar het ‘DNA’ van het gebied en een (ruimtelijke) analyse op zes thema's: landbouw, water, klimaat en natuur, bodem en verstedelijking en netwerken. Het thema ‘netwerken’ gaat zowel over energie als ook over infrastructuren en economie. Na die analyse heeft RUIMTEVOLK drie scenario's uitgewerkt, gevoed met de kenmerken van de ondergrond. Deze drie scenario's zijn in brede ateliers met

elkaar besproken. Hier waren de acht gemeenten, maar ook het waterschap en de provincie bij betrokken. Daarnaast zijn per gemeente de scenario's met verschillende domeinen besproken. Dit leidde tot belangrijke input over welke elementen de gemeenten in dat toekomstperspectief zouden willen terugzien. Hier was ook ruimte om te verifiëren wat volgens hen toch niet bij de identiteit van het onderzochte gebied past. Uiteindelijk heeft RUIMTEVOLK dit doorvertaald naar één toekomstperspectief voor Noord-Limburg.

De opbrengst van het ontwerpend onderzoek is tot stand gekomen via uitvoerige bureaustudie, veldwerk en een serie verdiepende interviews met vertegenwoordigers van de acht regiogemeenten, maar ook met Waterschap Limburg en de Provincie Limburg. Daarnaast vonden er drie werkateliers plaats – in maart, mei en juli 2024.

Uitwerking

Resultaten

Het onderzoek resulteerde in een samenhangend toekomstperspectief, gedragen door een grondige analyse van onder andere bodem, water en gebruik. Dit perspectief is geen eindbeeld in planologische zin, maar een ontwikkelrichting. Vanuit de centrale thema's zijn ontwikkelprincipes geformuleerd en ruimtelijk vertaald in een kaartbeeld.

Ontwerpvisie

Aan de hand van drie scenario's zijn de hoeken van het speelveld verkend over mogelijke en wenselijke toekomst-richtingen. Deze scenario's waren een belangrijk gespreksinstrument om samen met alle betrokken partijen de meest kansrijke ingrediënten te destilleren. Op basis daarvan is een regionaal ontwikkelperspectief ontwikkeld voor 2050. Dit toekomstperspectief richt zich op de schaal van de hele regio maar werkt drie gebieden concreter uit: de Peelzone, de hoge zandgronden en de Maasvallei met de oostflank. Het toekomstperspectief is nadrukkelijk geen plankaart, maar een abstracte visuele weergave, vertaald naar schematische principedoorsnedes van drie deelgebieden. Ieder gebied is een eigen systeem dat de diversiteit en eigenheid benadrukt. Identiteit speelt hierin een sleutelrol. Het perspectief schrijft geen eenvormige toekomst voor, maar laat zien wat mogelijk blijft wanneer bodem en water daadwerkelijk sturend worden. Landbouw verdwijnt niet, maar verandert van 'kleur' en vorm, passend bij de condities van de ondergrond en bij de geschiedenis en trots van de streek.

Regionale identiteit

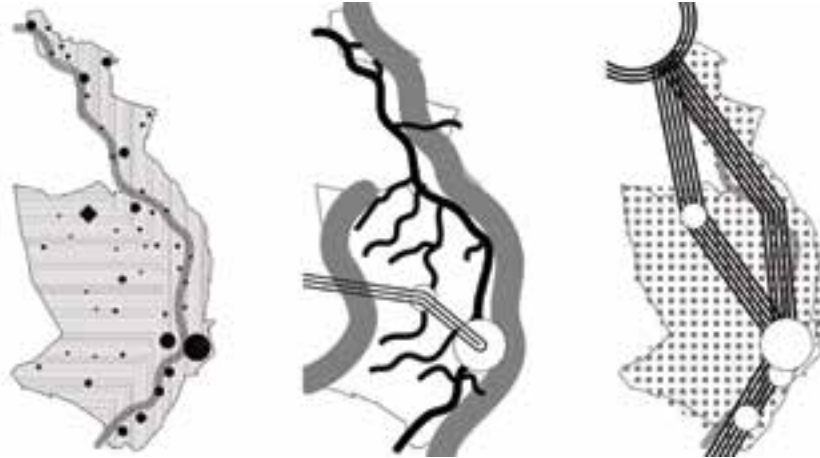
Het vertrekpunt is het DNA – het verhaal van de identiteit van het gebied dat leidde tot verschillende ontwikkelprincipes. De analyse maakte zichtbaar dat de regio geen homogeen landschap is, maar bestaat uit duidelijk te onderscheiden landschapstypen die elkaar

van west naar oost opvolgen. De Peel met haar natte veen- en moerasgebieden, de zandgronden, de Maasvallei en de oostflank. Vandaar de titel 'Veerkrachtig divers'. Deze variatie aan landschapstypen is direct terug te voeren op de ondergrond en bepaalt hoe opgaven zich ruimtelijk manifesteren.

De analyse laat twee dominante systemen zien: het zandsysteem en het riviersysteem. Op de zandgronden ontwikkelde zich een grootschalig, door de mens gevormd landschap, mede door het afgraven van veen. Langs de Maas, op de vruchtbare gronden, ontstond een ander patroon, zichtbaar in bebossing, kleinschalige landbouw en kastelen en kloosters. In gesprekken benoemen gemeenten deze verschillen ook cultureel: een meer pragmatische en ondernemende westflank. Deze verschillen zijn bepalend voor het toekomstperspectief. Wanneer bodem en water daadwerkelijk sturend worden, leidt dat op zandgronden tot andere consequenties dan in het riviereengebied. Die verschillen werken door in grondgebruik, wonen en mobiliteit.

Ontdekkingen

Een belangrijke ontdekking in dit traject is de kracht van het consequent vasthouden aan het DNA van het gebied als rode draad. Hoewel RUIMTEVOLK vaker op regionale schaal met dit concept werkt, bleek hier hoe een sterke analyse van het DNA het proces blijvend sturing kan geven, ook in een langduriger traject. Juist omdat de regio geen zelfstandig bestuursniveau kent, vraagt dit om een verhaal dat gemeenten helpt zich te verhouden tot een groter geheel en zich daarin te positioneren.

De drie scenario's waren: 'Noord-Limburg op eigen kracht' gericht op de gezonde leefomgeving, sociale cohesie, lokaal zeggenschap. Met een tweedeling tussen Maas- en Peeldorpen. 'Noord-Limburg als robuust groen-blauw raamwerk' positioneert Maas en beekdalen als ruggengraat, zet in op verdichting van de grote kernen en de oost-west as (Venlo – Sevenum). Door clustering ontstaat er ruimte voor natuur in het buitengebied. 'Ondernemend en innovatief Noord-Limburg' focust op de noord-zuid as van economie en logistiek, met technologische innovatie als motor voor verstedelijking en verduurzaming van landbouw en glastuinbouw.

Water en landbouw

Water vormt de kern van het perspectief. De Maas en de beekdalen functioneren als ruggengraat, naast het systeem van de Peelvenen. Op regionale schaal is een samenhangend beeld geschetst van hoe het watersysteem in de toekomst zou kunnen functioneren. In de beekdalen betekent dit een brede benadering, waarin wateropvang, natuurontwikkeling en het

behalen van KRW-doelen samen- gaan, met duidelijke consequenties voor het 'verkleuren' van de landbouw. In en rond de Peelvenen vraagt het vernatten van het hoogveen om heroverweging van waterstanden in het omliggende gebied, omdat bestaande aanvoersystemen ontoereikend blijken. In alle gebiedsuitwerkingen was het watersysteem daarmee conditiegevend. Het schept de kaders

waarbinnen bepaald grondgebruik wel of niet meer mogelijk is. Bepaalde typen landbouw bleken niet overal meer passend, maar ook natuur en verstedelijking zijn volgend aan deze condities. Het perspectief zoekt bewust naar balans met het bestaande gebruik, maar schuwt niet om stevige uitspraken te doen over wat duurzaam is in relatie tot het watersysteem.

Conclusies

Het ontwerpend onderzoek maakt zichtbaar wat de werkelijke consequenties zijn als bodem en water sturend(er) worden gemaakt voor grondgebruik en welke kansen dit biedt wanneer dit hand in hand gaat met het DNA van het gebied. Het laat, op basis van een zorgvuldige analyse, zien dat keuzes onvermijdelijk zijn: niet alles kan meer overal. Wanneer die keuzes worden vermeden, ligt vastlopen van het systeem voor de hand.

Een belangrijke opbrengst is de wisselwerking tussen schaalniveaus. Door diep in te zoomen en die inzichten vervolgens te vertalen naar een regionaal verhaal, ontstaat herkenning én samenhang. Dat is van grote waarde, omdat ‘de regio’ zich lang niet altijd herkent in provinciale visies die te generiek blijven. Het perspectief onderstreept daarmee de kracht van ontwerpend onderzoek als instrument, terwijl deze werkwijze bij het opstellen van een POVI nog geen vanzelfsprekend onderdeel is.

Opvallend is dat in dit traject bewust tijd is genomen voor de analysefase, die essentieel blijkt te zijn. Bestaand materiaal vormde een waardevolle basis, maar echte verdieping vroeg ook om ruimte om opnieuw te kijken, te duiden en verbanden te leggen.

Reflectie

Het opdrachtgeverschap, met name van de Gemeente Venlo als penvoerder, verdient een compliment. Door actief regie te voeren, gemeenten bijeen te houden en het karakter van het ontwerpend onderzoek te bewaken, bleef de inhoud overeind. De inzet van een strateeg door de Gemeente Venlo, die signalen ophaalde als gemeenten toch eigen plannen zaten te maken maar ook alle opmerkingen woog en gericht terugbracht in het proces, bleek cruciaal om belangrijke principes van begin tot eind vast te houden.

Leerpunten

Een belangrijk leerpunt is om in toekomstige trajecten terughoudender te zijn met het gedetailleerd uitwerken van scenariokaarten. Scenario's functioneren vooral als gesprekstool. Te ver doorgewerkte kaarten kunnen de discussie juist blokkeren doordat ze te concreet en definitief aanvoelen. Een hoger abstractieniveau werkt dan beter.

Doorwerking en vervolg

Het ontwerpend onderzoek fungeerde als bouwsteen voor de provinciale omgevingsvisie. In de uiteindelijke POVI zijn de analyse, de scenario's en het toekomstperspectief duidelijk te herleiden, zij het binnen een bredere politiek-bestuurlijke dynamiek. Anne Seghers geeft aan dat er in het traject veel vrijheid was voor ontwikkelrichtingen en denklijnen. Die vrijheid is zichtbaar behouden in het beeldmateriaal zoals de doorsneden, die dicht bij de oorspronkelijke voorstellen zijn gebleven. Tegelijkertijd zijn op onderdelen concessies gedaan, passend bij het bestuurlijke speelveld waarin keuzes worden afgewogen.

De herijking van de POVI is anno 2026 in volle gang. Tijdens de terinzagelegging zijn veel zienswijzen ingediend, waaronder vanuit de regio zelf, met de constatering dat de inzichten uit het ontwerpend onderzoek nog sterker hadden kunnen doorwerken.

Het is vooral nog te vroeg om de uiteindelijke impact daarvan te duiden.

Het ontwerpend onderzoek heeft geleid tot meer naamsbekendheid van RUIMTEVOLK in de regio. Dat heeft op zijn beurt geleid tot nieuwe opdrachten voor diverse gemeenten, die niet per se direct verband houden met de inhoud van dit ontwerpend onderzoek. De studie fungeerde zowel als etalageproject voor het bureau als voor ontwerpend onderzoek op regionale schaal. RUIMTEVOLK heeft de hoop dat ook andere regio's hierdoor worden geprikkeld.

De Provinciale Omgevingsvisie werd in 2025 herzien, hierin zijn de analyse, de scenario's en het toekomstperspectief gemaakt door RUIMTEVOLK duidelijk te herleiden. www.limburg.nl/onderwerpen/omgeving/povi-ter-inzage/

Het ontwerpend onderzoek resulterend in het toekomstperspectief is te vinden op: <https://bit.ly/4lel3fq>